

R. Štaliui – Mažosios Lietuvos knygų prekybininkui, knygryšiui ir ekslibrisų kūrėjui – 215 m.

Stahl A. Rudolph (A. Rudolfas Štalis) 1807 IX 22 Gumbinėje po 1881 Žibuose, Mažosios Lietuvos knygų prekybininkas, knygrišys ir ekslibrisų kūrėjas. Knygų prekybininkų ir leidėjų dinastijos pradininkas Šilutėje. Į Žibus su šeima atvyko apie 1848, knygų verslą pradėjo apie 1860. Vedė Amalie Boehm. Turėjo knygrišyklą su odos galanterijos dirbtuve ir knygynėliu, kurią vadino *knygų kromu* arba *knygų fabrike*, nuo

1881 – *knygų fabrike su mašinos varymu*. Įrišinėjo ir prekiaavo kanceliarinėmis prekėmis, vadovėliais, lietuviška protestantų spauda, Mažosios Lietuvos kalendoriais. Keletą knygų išleido savo lėšomis. Spaudinius įrišimui įsigydavo iš Klaipėdos, Tilžės, Karaliaučiaus leidyklų ir spaustuvių. Įrišamas knygas žymėjo reklaminėmis lipdėmis su įrašais vokiečių ir lietuvių

Štalių šeimos knygynas su knygrišykle Šilutėje Tilžės g. 5

kalba: *Gebunden bei A.R.Stahl in Szibben; Gebunden und zu haben bei R.Stahl, Heydekrug; Įrištos ir gaunamos prie R.Stahl Šilokarčiamoj*. Gaudamas klientų išankstinius užsakymus, nuo 1866 įrišamų knygų ketvirčių vidinėje pusėje klijo popieriaus, juodo arba spalvoto kartono korteles su būsimų knygos savininkų pavardėmis. Šios kortelės su lietuvių išspausdintu asmenvardžiu laikomos lietuviško ekslibriso pirmtakais, o R. Stahlis – jo pradininku. Nuo 1881 m. knygynui vadovavo Adolfas Frydrichas Štalis (Adolf Friedrich Stahl). Savo veiklai plėsti jis įsigijo spausdinimo mašiną ir pradėjo reklamuoti įmonę, kaip „knygų fabriką“. Užmezgė kontaktus su Oto Mauderodės (Otto von Mauderode) spaustuve, Hermano Vilhelmo Zyberto (Hermann Wilhelm Siebert) leidykla „Holzo ir Šerniaus įpėdinis“. Išplėtė ir prekybą: gausiau prekiaavo kanceliarinėmis prekėmis, pinigėmis, portsigarais, vnyiojamu popieriumi, sienų apmušalais. Rengė knygrišystės mokinius. 1908 m. firmos „Adolf Stahl“ savininke tapo A. Štaliio našlė, ištekėjusi už knygrišystės meistro Heinricho Solers, Marija Solers. Mažėjant protestantinės literatūros paklausai, buvo daugiau prekiaujama pasaulietiniais spaudiniais, kanceliarinėmis prekėmis, galanterijos ir juvelyriniais dirbiniais, parfumerija, išleista daug lietuviškos tematikos atvirukų. Palaikė ryšius su Mažosios Lietuvos lietuvių tautinio sąjūdžio organizacijomis Tilžėje „Birutė“ ir „Spauda“, platino jų leidinius, renginių bilietus. 1924 m. vietoje firmos įsteigė prekybos bendrovę „Adolfas Stahlis ir Co“, kuri dėl materialinių sunkumų likviduota 1930 m., pastatas ir kitas turtas 1931 m. parduotas iš varžytinių.

Kviečiu vaikučius susipažinti:

Ekslibrisas (lot. *ex libris* – iš knygų), knygos nuosavybės ženklas – lapelis su knygos savininko žymėmis, klijuojamas viršelio vidinėje pusėje arba priešlapyje.

Jonas Anupras Petrauskas. Ekslibrisas „Iš Konstancijos Radvilaitės Sapiegienės bibliotekos“. 1741. Popierius, vario

Nežinomas dailininkas. Ekslibrisas „Iš kunigaikščių Radvilų Nesvyžiaus bibliotekos“. XVIII a. II p. Popierius, vario raižinys

Nežinomas dailininkas. Ekslibrisas „Kunigaikščių Radvilų Nesvyžiaus biblioteka“. XVIII a. II p. Popierius, vario raižinys

Ankstyviausias ekslibriso prototipas – fajansinė plokštelė iš senovės Egipto su faraono Amenhotepo III (15 a. pr. Kr. pabaiga–14 a. pr. Kr. pradžia) ir jo žmonos Tėjos vardais. Pirmieji ekslibrisai pasirodė XV a. pabaigoje Vakarų Europoje, Mažąją Lietuvą pasiekė XVI amžiuje – ekslibrisą turėjo kunigaikščio Albrechto įsteigta karališkoji *Bibliotheca nowa* ir jai padovanota B. Radvilos kolekcija (1671), Karaliaučiaus katedros biblioteka (1695), Wallenrodtų biblioteka (1715) ir kiti. XVII–XVIII a. pradėjo daugėti privačių bibliotekų ekslibrisų: Karaliaučiaus universiteto profesorių, istoriko M. Lilienthalio, Klaipėdos kunigo J. Končiaus ir kitų. XIX a. ekslibrisai paplito tarp visų gyventojų sluoksnių. Pirmieji ekslibrisai su įrašais lietuvių kalba atsirado Mažajoje Lietuvoje XIX a. II pusėje. Tai buvo popieriaus lapeliai, kartais įrėminti geometrinio piešinio bordiūrais, su knygos savininkų lietuviškomis pavardėmis. J. J. Rambacho pamokslų rinkinyje *Apmąstymai* (Priekulė, 1866) įklijuotas laukininko Martyno Banžero iš Mantvydų ekslibrisas su

H. Iglerio ekslibrisas (nežinomas dailininkas, medžio raižinys, apie 1470)

stambiu šriftu įspausta knygos savininko pavarde *Banszer*. Kitas jo ekslibrisas, nors ir įklijuotas senesnėje Naujojo Testamento (Berlynas, 1861) knygoje, datuojamas pagal ją įrišusio Žibų (dabar Šilutės dalis) knygrišio **Rudolpho Stahlio** 1875–1879 naudotą reklaminę lipdę (jam priskiriama ir abiejų ekslibrisų autorystė). Knygoje *Naudingas Kalėdų susikalbėjimas* (Priekulė, 1867) įklijuotas to paties knygrišio sukurtas (tik be rėmelio) ekslibrisas su savininko pavarde *Budricks*. Vėliau knygose klijuoti ekslibrisai buvo ir spalvoti – raudonos spalvos kortelės su geometriniais arba augaliniais aukso spalvos ornamentais; asmenvardžiai (dažniausiai ir datos) išspausdinti gotiškais rašmenimis: *Mikkelis Kybbelka* 1869, *Martin Grutzma* 1873, *Jons Klimkatis* 1873, *M. Purwens* 1874, *Ewe Pempike* 1878, *Mikel Roslis* 1878.